

๗. สพายตนวิภังคสูตร

[๘๒๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันเนื่องด้วยมหาสพายตนะแก่เธอทั้งหลาย พวกเธอจงฟังธรรมนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าวต่อไป ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ชอบแล้ว พระพุทธเจ้าข้า.

[๘๒๖] พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นจักขุ ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นรูป ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นจักขุวิญญาณ ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นจักขุสัมผัส ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นความเสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม นิไช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ตามความเป็นจริง ย่อมกำหนดในจักขุ กำหนดในรูป กำหนดในจักขุวิญญาณ กำหนดในจักขุสัมผัส กำหนดในความเสวยอารมณ์เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลนั้นกำหนดนึกแล้ว ประกอบพร้อมแล้ว ลุ่มหลง เล็งเห็นคุณอยู่ ย่อมมีอุปาทานขั้น ๕ ถึงความพอกพูนต่อไป และเขาจะมีค้นหาที่นำไปสู่ภพใหม่ สหระตด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความยินดี อันมีความเพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ เจริญทั่ว จะมีความกระวนกระวายแม้ทางกาย แม้ทางใจเจริญทั่ว จะมี

ความเดือดร้อนแม่ทางกาย แม่ทางใจเจริญทั่ว จะมีความร่ำร้อนแม่ทางกาย
แม่ทางใจเจริญทั่ว เขาย่อมเสวยทุกข์ทางกายบ้าง ทุกข์ทางใจบ้าง.

[๘๒๗] ภิขุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นโสด ตามความเป็น
จริง...

ภิขุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นฉานะ ตามความเป็นจริง ...

ภิขุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นชีวหา ตามความเป็นจริง...

ภิขุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นกาย ตามความเป็นจริง...

ภิขุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ไม่เห็นมโน ตามความเป็นจริง เมื่อ
ไม่รู้ไม่เห็นธรรมารมณ์ ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นมโนวิญญูณ ตาม
ความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็นมโนสัมผัส ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ไม่เห็น
ความเสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่
เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ตามความเป็นจริง ย่อมกำหนดในมโน
กำหนดในธรรมารมณ์ กำหนดในมโนวิญญูณ กำหนดในมโนสัมผัส กำหนด
ในความเสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม
ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลนั้นกำหนดนึกแล้ว ประกอบ
พร้อมแล้ว ลุ่มหลง เล็งเห็นคุณอยู่ ย่อมมีอุปาทานขั้น ๕ ถึงความพอกพูน
ต่อไป และเขาจะมีตัณหาที่นำไปสู่ภพใหม่ สหระคด้วยความกำหนด ด้วย
อำนาจความยินดี อันมีความเพลิดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ เจริญทั่ว จะมีความ
กระวนกระวายแม่ทางกาย แม่ทางใจเจริญทั่ว จะมีความเดือดร้อนแม่ทางกาย
แม่ทางใจเจริญทั่ว จะมีความร่ำร้อนแม่ทางกาย แม่ทางใจเจริญทั่ว เขาย่อม
เสวยทุกข์ทางกายบ้าง ทุกข์ทางใจบ้าง.

ว่าด้วยมรรคบริบูรณ์ด้วยความเจริญ

[๘๒๘] ภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นจักขุ ตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นรูป ตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นจักขุวิญญาณ ตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นจักขุสัมผัส ตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นความเสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ตามความเป็นจริง ย่อมไม่กำหนดในจักขุ ไม่กำหนดในรูป ไม่กำหนดในจักขุวิญญาณ ไม่กำหนดในจักขุสัมผัส ไม่กำหนดในความเสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลนั้นไม่กำหนดนึกแล้ว ไม่ประกอบพร้อมแล้ว ไม่ลุ่มหลง เล็งเห็นโทษอยู่ ย่อมมีอุปาทานชั้น ๕ ถึงความไม่พอกพูนต่อไป และเขาจะละค้นหาที่นำไปสู่ภพใหม่ สหระคด้วย ความกำหนดด้วยอำนาจความยินดี อันมีความเพลิดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ได้ จะละความกระวนกระวาย แม้ทางกาย แม้ทางใจได้ จะละความเดือดร้อนแม้ทางกาย แม้ทางใจได้ จะละความเร่าร้อนแม้ทางกาย แม้ทางใจได้ เขาย่อมเสวยสุขทางกายบ้าง สุขทางใจบ้าง บุคคลผู้เป็นเช่นนั้นแล้ว มีความเห็นอันใด ความเห็นอันนั้นย่อมเป็นสัมมาทิฐิ มีความดำริอันใด ความดำริอันนั้นย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ มีความพยายามอันใด ความพยายามอันนั้นย่อมเป็นสัมมาวายามะ มีความระลึกันใด ความระลึกันนั้นย่อมเป็นสัมมาสติ มีความตั้งมั่นอันใด ความตั้งมั่นอันนั้นย่อมเป็นสัมมาสมาธิ ส่วนกายกรรม วิจิกรรม อาชีวะของเขา ย่อมบริสุทธิ์ดีในเบื้องต้นเทียว ด้วยอาการอย่างนี้ เขาชื่อว่ามีอัญจังกิम्मรรคอันประเสริฐถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๘๒๙] เมื่อบุคคลนั้นเจริญอัญจังกิम्मรรคอันประเสริฐนี้อย่างนี้ ชื่อว่ามีสติปัญญา ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทริย ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗

ถึงความเจริญบริบูรณ์ บุคคลนั้นย่อมมีธรรมทั้งสองดังนี้ คือสมณะและวิปัสสนา คู่เคียงกันเป็นไป เขาชื่อว่ากำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ละ ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง เจริญธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำให้ แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน ข้อ ที่เรากล่าวไว้ว่า อุปาทานขันธ ๕ ได้แก่อุปาทานขันธ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน คืออวิชชา และภวตัณหา เหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน คือสมณะ และวิปัสสนา เหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน คือ วิชาและวิมุตติ เหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.

[๘๓๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้ เมื่อเห็นโสด ตามความเป็นจริง.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นมานะ ตามความเป็นจริง...

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นชิวหา ตามความเป็นจริง...

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นกาย ตามความเป็นจริง...

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อรู้เมื่อเห็นมโน ตามความเป็นจริง เมื่อรู้ เมื่อเห็นธรรมารมณ์ ตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นมโนวิญญาณ ตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นมโนสัมผัส ตามความเป็นจริง เมื่อรู้เมื่อเห็นความ เสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้น

เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ตามความเป็นจริง ย่อมไม่กำหนดในมโน ไม่กำหนดในธรรมารมณ์ ไม่กำหนดในมโนวิญญาณ ไม่กำหนดในมโนสัมผัส ไม่กำหนด. ในความเสวยอารมณ์ เป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ตาม ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ตามความเป็นจริง เมื่อบุคคลนั้น ไม่กำหนดนึกแล้ว ไม่ประกอบพร้อมแล้ว ไม่ลุ่มหลง เล็งเห็นโทษอยู่ ย่อมมีอุปาทานขั้น ๕ ถึงความไม่พอกพูนต่อไป และเขาจะละตัณหาที่นำไปสู่ภพใหม่ สหระคด้วยความกำหนด ด้วยอำนาจความยินดี อันมีความเพติดเพลิน ในอารมณ์ ๆ ได้ จะละความกระวนกระวายแม้ทางกาย แม้ทางใจได้ จะละความเดือนร้อนแม้ทางกาย แม้ทางใจได้ จะละความเร่าร้อนแม้ทางกาย แม้ทางใจได้ เขาย่อมเสวยสุขทางกายบ้าง สุขทางใจบ้าง บุคคลผู้เป็นเช่นนั้นแล้ว มีความเห็นอันใด ความเห็นอันนั้นย่อมเป็นสัมมาทิจฺฐิ มีความดำริอันใด ความดำริอันนั้น ย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ มีความพยายามอันใด ความพยายามอันนั้นย่อมเป็นสัมมาวายามะมีความระลึกอันใด ความระลึกอันนั้นย่อมเป็นสันมาสติ มีความตั้งใจอันใด ความตั้งใจอันนั้นย่อมเป็นสัมมาสมาธิ ส่วนกายกรรม วาจากรรม อาชีวะของเขา ย่อมบริสุทธิ์ในเบื้องต้นเทียว ด้วยอาการอย่างนี้ เขาชื่อว่า มีอภักฐังคิกมรรคอันประเสริฐถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๘๓๑] เมื่อบุคคลนั้นเจริญอภักฐังคิกมรรคอันประเสริฐอยู่อย่างนี้ ชื่อว่า มีสติปัญญา ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โภชณค ๗ ถึงความเจริญสมบูรณ์ บุคคลนั้นย่อมมีธรรมทั้งสองดังนี้ คือ สมณะและปัสสนาคู่เคียงกันเป็นไป เขาชื่อว่า กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ละธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง เจริญธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำให้แจ้งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน ข้อ
ที่เรากล่าวไว้ว่า อุปาทานชั้น ๕ ได้แก่อุปาทานชั้นคือรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ เหล่านี้ชื่อว่ากรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน คืออวิชา
และภวตัณหา เหล่านี้ชื่อว่ากรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน คือสมณะ
และวิปัสสนา เหล่านี้ชื่อว่ากรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน คือ
วิชาและวิมุตติ เหล่านี้ชื่อว่ากรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นต่างชื่นชม
ยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล.

จบ สหายคนวิภังคสูตรที่ ๗